

Broedvogelinventarisatie van de buitenplaatsen bij Velsen

Fred Hopman

Inleiding

In het voorjaar van 1993 werden Waterland, Meervliet, Hoogergeest, Beeckesteijn, Velserbeek en Schoonenberg geïnventariseerd op broedvogels.

Doelen van deze inventarisatie waren:

- Deze voormalige buitenplaatsen in één jaar gebiedsdekkend te inventariseren.
- De broedvogelpopulatie en -dichtheid van de onderlinge gebieden te kunnen vergelijken zonder rekening te hoeven houden met de jaarlijkse fluctuaties in de vogelstand door factoren buiten het broedgebied.
- Het totaal aantal paren van de broedvogelpopulatie van dit aaneengesloten gebied te kunnen geven.
- Zo mogelijk verbanden te leggen tussen gevoerd beheer en ontwikkelingen in de broedvogelpopulatie.

Na een kort overzicht van de broedvogelpopulatie van de geïnventariseerde gebieden wordt er ingegaan op de ontwikkelingen per gebied waarbij (indien bekend) gegevens van vorige inventarisaties worden betrokken.

De gegevens van Velserbeek en oostelijk Beeckesteijn worden in aparte artikelen besproken.

Tellingen en tellers

De tellingen werden voor het overgrote deel uitgevoerd onder gunstige weersomstandigheden in de periode februari-juni. De interpretatie gebeurde volgens de richtlijnen van SOVON. De gebieden werden door de volgende tellers geïnventariseerd:

- * Oost Beeckesteijn (31.9 ha inclusief dagcamping en spoorberm) door Piet Kok en de heer Twellaar.
 - * West Beeckesteijn (24.1 ha inclusief spoorberm) door Fred Hopman en Ron Dam.
 - * Velserbeek (32 ha) door Diet en Wim Veenendaal.
 - * Waterland en Meervliet (32.7 ha) door Jan Visser, Ron Dam, Peter de Jong en Fred Hopman.
 - * Schoonenberg en Hoogergeest (18.8 ha) door Fred Hopman.
- Hugo Kracht, Henk Krikke, Evert van Herwerden en Leo Maarse waren ook diverse malen betrokken bij de tellingen.

Bovengenoemde parken bij Velsen grenzen aan elkaar en stammen allemaal ongeveer uit de zeventiende eeuw toen rijke Amsterdamse kooplui buitenhuizen stichtten in de binnenduinstrand. Waterland, Meervliet, Schoonenberg en Velserbeek zijn min of meer in de natuurlijk aandoende Engelse landschapsstijl behouden gebleven terwijl het oostelijk gedeelte van Beeckesteijn een mooi voorbeeld van de strakke symmetrische Franse landschapsstijl is.

Alle parken hebben fraaie lanen met oude bomen, voor het merendeel bestaand uit Linde, Eik en Beuk. Verder zijn in de parken grote gazons of weiden te vinden, struwelen en Rododendronpartijen. Hoogergeest en het overbos van Schoonenberg bestaan voornamelijk uit jong loofbos in vergelijking met de overige delen.

Het geïnventariseerde gebied beslaat in totaal 107.5 hectare, (exclusief Velserbeek) en bleek plaats te bieden aan totaal 1080 territoria, hetgeen gemiddeld neerkomt op 10 à 11 territoria per hectare.

Zo'n 60 soorten vogels bleken er territoria te hebben, waarbij de 'top 10' voor 1993 bestond uit:

Tabel 1. Soorten waarvan de meeste territoria werden aangetroffen in de geïnventariseerde gebieden.

Soort	Aantal territoria
1. Kauw	157
2. Merel	89
3. Winterkoning	87
4. Blauwe Reiger	67
5. Pimpelmees	58
6. Koolmees	57
7. Zwartkop	56
8. Houtduif	48
9. Spreeuw	42
10. Tjiftjaf	37

Er werd gedurende de inventarisatieronden ook een aantal vogels waargenomen, waarvan geen territorium vastgesteld kon worden, maar die wel in het gebied aanwezig waren:

Grauwe Gans, Casarca, Krakeend, Buizerd, Havik, Torenvalk, Scholekster, Kokmeeuw, Stormmeeuw, Zilvermeeuw, Halsbandparkiet, Koperwiek, Kramsvogel, Fluiter en Keep.

Waterland & Meervliet

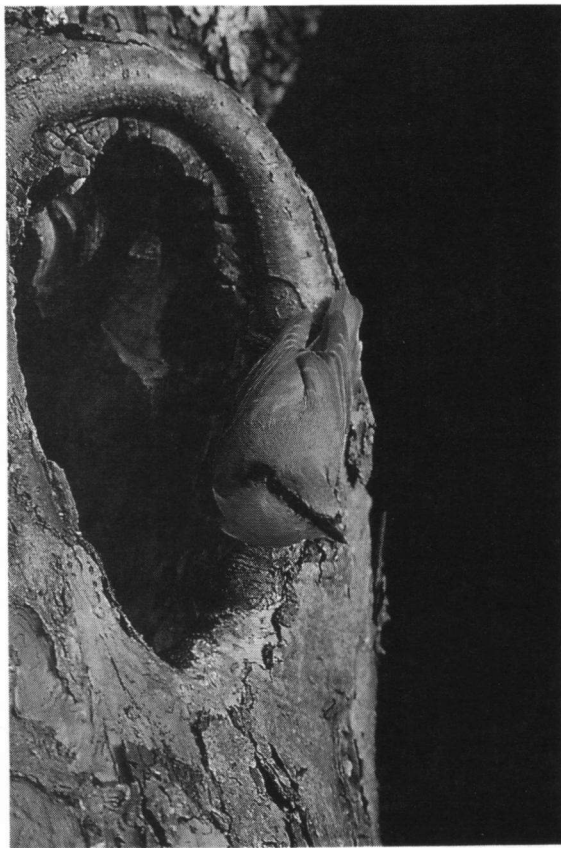
Waterland en Meervliet vormen samen de meest rustige buitenplaats van de geïnventariseerde gebieden, gezien de beperkte toegankelijkheid voor publiek. Sinds 1987 wordt een tienjarig beheersplan gerealiseerd om zowel cultuurhistorische, landschappelijke, als natuurlijke waarden van dit gebied naar voren te laten komen. Het gebied werd eerder geïnventariseerd in 1986 en 1992. Ten opzichte van 1992 bleek een aantal algemene soorten de nodige territoria 'ingeleverd' te hebben. De verdere uitdunning van ongewenste bosopslag in diverse percelen zou voor Heggemus, Roodborst, Merel en Tuinfluiter mogelijk de verklaring van de afname kunnen zijn. Voor de afname van de Grote Bonte Specht en de Grote Lijster lijkt geen voor de hand liggende verklaring te vinden. Evenals de Grote Lijster verdwenen Matkop en Putter als broedvogel. Als nieuwkomers konden Fazant, Boompieper en Grauwe Vliegenvanger worden begroet. Mogelijk dat het verschijnen van de Grauwe Vliegenvanger te danken is aan het inscharen van vee in diverse parken. De Tortel was gelukkig weer van de partij met 6 territoria. Zou een griepgolf of een hausse in jachtongevallen een aantal mediterrane jagers geveeld hebben, zodat dit fraaie duifje ongeschonden kon terugkeren? Terug van weggeweest waren ook Fitit en Goudvink. De verscheidenheid aan soorten ten opzichte van 1992 steeg van 37 naar 40; het totaal aantal territoria steeg van 431 naar 448. Mogelijk dat de Kauw het voorgaande jaar iets onderteld is. Voor deze soort is te verwachten dat het aantal broedgevallen enigszins af zal nemen gezien de ouderdom en de geringe vitaliteit van een aantal nestbomen.

Schoonenberg & Hoogergeest

Schoonenberg is in tweeën gedeeld door de Driehuizerkerkweg. Het overbos van Schoonenberg vormt eigenlijk meer een geheel met Hoogergeest en Beeckesteijn. Schoonenberg is een betrekkelijk klein park in Engelse landschapsstijl met een vrij grote waterpartij, omringd door sportvelden en aan de oostzijde begrensd door tuinen van bungalows. Het is paradoxaal, maar mogelijk geven de (niet erg intensief gebruikte) sportvelden een stuk rust in het gebied. Op de sportvelden worden tijdens de inventarisatieronden diverse soorten foeragerende vogels waargenomen. Het overbos en Hoogergeest bestaan voornamelijk uit jong loofbos. In het overbos is een kleine camping gevestigd.

Tabel 2. Aantallen territoria in de broedvogelinventarisatie van Waterland 1992 en 1993. W = deelgebied Waterland; M = deelgebied Meervliet.

Soort	W'92	M'92	Tot.	W'93	M'93	Tot.
Blauwe Reiger	74	-	74	66	-	66
Wilde End	2	-	2	5	2	7
Nijlgans	1	-	1	1	1	2
Fazant	-	-	0	1	1	2
Waterhoen	1	-	1	2	-	2
Holenduif	5	4	9	6	4	10
Houtduif	13	8	21	13	8	21
Turkse Tortel	-	2	2	-	1	1
Tortelduif	-	-	0	5	1	6
Koekoek	1	1	2	1	1	2
Bosuil	1	1	2	1	2	3
Groene Specht	1	2	3	2	1	3
Grote Bonte Specht	8	4	12	4	3	7
Boompieper	-	-	0	2	-	2
Winterkoning	14	18	32	12	13	25
Heggenus	2	4	6	2	2	4
Roodborst	10	13	23	11	10	21
Nachtegaal	2	-	2	1	1	2
Merel	16	19	35	14	16	30
Zanglijster	4	2	6	2	3	5
Tuinfluitier	3	4	7	-	3	3
Zwartkop	7	4	11	5	14	19
Tjiftjaf	5	5	10	4	9	13
Fitis	-	-	0	-	1	1
Grauwe Vliegenvanger	-	-	0	-	2	2
Staartmees	3	1	4	2	3	5
Glanskop	5	2	7	3	1	4
Matkop	1	1	2	-	-	0
Pimpelmees	9	9	18	11	10	21
Koolmees	11	10	21	8	9	17
Boomklever	5	3	8	5	2	7
Boomkruiper	4	5	9	4	5	9
Vlaamse Gaai	4	1	5	4	3	7
Ekster	2	4	6	3	3	6
Kauw	?	?	67	44	45	99
Zwarte Kraai	4	2	6	3	1	4
Spreeuw	4	4	8	3	4	7
Huismus	-	2	2	-	2	2
Vink	1	1	2	2	1	3
Groenling	3	1	4	-	3	3
Putter	-	1	1	-	-	0
Goudvink	-	-	0	1	-	1

De Boomklever is prominent aanwezig in Waterland en Meervliet. Foto: Piet Munsterman.

Naar aanleiding van de inventarisatie van Twellaar en Kok in 1991 en 1992 is een aantal aanbevelingen gedaan ten aanzien van het beheer. Bij deze inventarisaties is een andere (intensieve) telmethode gebruikt. Het positieve effect van een aantal beheersmaatregelen die naar aanleiding van deze aanbevelingen is uitgevoerd, zoals het dichtleggen van sluippaden, lijkt waarneembaar in een hogere concentratie broedvogels en een grotere verscheidenheid aan soorten. In Schoonenberg steeg het aantal territoria van ongeveer 121 in 1991 naar 168 in 1993 en het aantal soorten van 28 naar 36. Een toename was ook in Hoogergeest aanwijsbaar; van 20 soorten en ongeveer 54 territoria in 1992 naar 21 soorten met 68 territoria in 1993.

De Kuifeend verdween als broedvogel, maar Schoonenberg werd verrijkt met territoriumhouders als Nijlgans, Bosuil, Groene Specht, Holenduif, Braamsluiper, Fitis, Grauwe Vliegenvanger en Huismus.

Op het aangrenzende sportlokaal bij Schoonenberg waren de eerste inventarisatieronden steeds twee of drie. Scholeksters manifest aanwezig, die na reparatiewerkzaamheden aan het dak niet meer waargenomen werden. Te Hoogergeest verschenen Holenduif en Goudvink als nieuwkomers.

Tabel 3. Aantallen territoria in Schoonenberg (1991 en 1993) en Hoogergeest (1992 en 1993). Een + betekent dat de soort wel als broedvogel aanwezig was, maar dat er geen aantallen zijn vastgesteld. S. = Schoonenberg, B. = Overbos van Schoonenberg, Hg. = Hoogergeest.

Soort	S+B91	Hg.92	S.93	B.93	Hg.93	Tot.93
Nijlgans	-	-	1	-	-	1
Soepeend	-	-	4	-	-	4
Wilde Eend	2	-	4	-	-	4
Waterhoen	1	-	1	-	-	1
Meerkoet	1	-	3	-	-	3
Holenduif	-	1	-	1	2	3
Houtduif	4-5	2	5	1	2	8
Turkse Tortel	1	1	2	2	-	4
Bosuil	-	-	-	1	-	1
Groene Specht	-	-	1	-	-	1
Grote Bonte Specht	2	1	2	1	1	4
Winterkoning	13	8	10	4	7	21
Heggenus	2	1	4	1	1	6
Roodborst	16	10	5	5	5	15
Nachtegaal	2	2	1	3	1	5
Merel	16	6	13	4	8	25
Zanglijster	0-1	1	2	2	1	5
Braamsluiper	-	-	1	-	-	1
Tuinfluitier	-	-	-	-	2	2
Zwartkop	5	4	7	3	6	16
Tjiftjaf	4	3	5	2	4	11
Fitis	-	3	2	-	4	6
Staartmees	-	-	-	-	1	1
Gr. Vliegenvanger	-	-	1	1	-	2
Glanskop	1	-	1	1	-	2
Pimpelmees	8	3	7	1	5	13
Koolmees	10	2	8	2	8	18
Boomklever	1	-	1	1	-	2
Boomkruiper	5-6	2	2	0	2	4
Ekster	4	1	6	2	2	10
Vlaamse Gaai	5-6	1-2	2	1	3	6
Kauw	+	+	6	6	3	15
Zwarte Kraai	1	1	1	1	-	2
Spreeuw	10	1	4	1	-	5
Huismus	-	-	3	-	-	3
Vink	4	-	4	-	-	4
Groenling	1	-	2	-	-	2

West-Beeckesteijn

Het landgoed Beeckesteijn bestaat uit een gedeelte in Franse stijl (zie artikel elders in dit nummer) en een gedeelte Engelse landschapsstijl. De laatste jaren is er (met name op het westelijke, Engelse deel) een meer natuurlijk beheer gevoerd, waaronder het dichtleggen van sluippaden en het construeren

Tabel 4. Aantal vastgestelde broedvogelterritoria in de twee delen van het landgoed Beeckesteijn in 1993.

Soort	West	Oost	Totaal
Blauwe Reiger	1	-	1
Wilde Eend	1	-	1
Fazant	1	1	2
Holenduif	1	6	7
Houtduif	5	12	17
Tortel	1	2	3
Koekoek	1	1	2
Bosuil	1	1	2
Groene Specht	1	1	2
Grote Bonte Specht	5	3	8
Winterkoning	16	16	32
Heggenus	6	1	7
Roodborst	12	17	29
Nachtegaal	2	8	10
Merel	14	20	34
Zanglijster	3	4	7
Grote Lijster	1	-	1
Tuinfluiters	1	3	4
Zwartkop	10	11	21
Tijftjaf	5	8	13
Fitis	2	4	6
Staartmees	1	1	2
Glanskop	2	1	3
Pimpelmees	11	13	24
Koolmees	11	11	22
Boomklever	1	1	2
Boomkruiper	5	4	9
Vlaamse Gaai	4	5	9
Ekster	10	7	17
Kauw	37	16	53
Zwarte Kraai	3	2	5
Spreeuw	8	21	29
Vink	4	-	4
Groenling	3	5	8

van kaprillen. Er waren geen eerdere inventarisatiegegevens bekend. De spoorberm en de dagcamping waren niet rijk aan territoria; wel werden grote aantallen foeragerende vogels waargenomen en de aanwezigheid van meerdere Nachtegalen maakte veel goed. Noemenswaardig was ook de slaappleats van ongeveer 35 Eksters die hier aangetroffen werd.

Conclusies

Als we kijken naar de territoriumdichtheid per hectare dan zien we het volgende. Waterland & Meervliet (32.7 ha) herbergen samen 458 territoria, hetgeen 14.0 territoria/ha betekent. Hoogergeest & Schoonenberg (18.8 ha) huisvestten 242 territoria, wat leidt tot 12.9 territoria/ha. Beeckesteijn heeft op 56 ha 386 territoria, een dichtheid van 6.9 territoria/ha. Waterland heeft dus een dichtheid aan vogels die twee maal zo hoog is als Beeckesteijn en heeft 73 territoria meer terwijl de geïnventariseerde oppervlakte 23 hectare minder is. Zelfs als de oppervlakte aan gazons en graslanden van Beeckesteijn niet in de berekening wordt meegenomen blijft dit gebied qua aantallen achter bij Waterland en Schoonenberg. Beeckesteijn is een goed te bereiken park met een open structuur, hetgeen een grote aantrekkingskracht heeft op dagjesmensen en hondenbezitters. Als belangrijkste oorzaak van de lage dichtheid aan broedvogels dient dan ook de intensieve recreatie genoemd te worden. Rust blijkt een belangrijke voorwaarde te zijn voor een goede broedvogelstand. Beheersmaatregelen die zijn uitgevoerd in Schoonenberg, Hoogergeest, Waterland en Meervliet, zoals het tegengaan van versnippering door het dichtleggen van sluippaden en de aanleg van kaprillen, leiden snel tot een toename van het aantal broedvogels en tot een grotere variatie in de vogelpopulatie.

Geraadpleegde literatuur

- Dijk, A. van, 1993. Handleiding SOVON Broedvogelonderzoek. SOVON, Beek-Ubbergen.
- Hopman, F., 1993. Broedvogelinventarisatie van het landgoed Waterland in 1992. Fitis 29 (1): 14-21.
- Twellaar, R. & P.J. Kok, zonder jaar. Inventarisatierapport park Schoonenberg 1991.
- Twellaar, R. & P.J. Kok, zonder jaar. Inventarisatierapport park Hoogergeest 1992.